

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

5. Сучасні підходи до організації педпроцесу в дитсадку. // Дошкільнє виховання. – 2003. – №8. – С. 3–5.
6. Фуряева Т. Педагогіка детства за рубежом: опыт сравнительного исследования, 2006. ил. Вопросы теории. №1. – С. 79–84.
7. Adolf Diesterweg: Frobels Idee vom Kindergarten, in Jahrbuch für Lehrer und Schulfreunde, hrsg. von A. Diesterweg 1 (1850), S. 127–133.
8. Spee Langefeld Friedrich von in: Meyers Konversationslexikon 4. Afl. 1888 90 Bd. 15. S. 113.
9. Zeissner G. Arbeitsbuch Kindergarten / G. Zeissner: – Bardtenschlager, Munchen, 1999. – S. 239.
10. Zeissner G. Arbeitsbuch Kindergarten / G. Zeissner. – Bardtenschlager, Munchen, 1999. – S. 181–187.
11. Kindergarten Pffiffikus – Behringersdorf..2008. – Page 1 “Farben und Formen” – Kultur und Asthetik – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kindergarten-pffiffikus.de>
12. <http://www.sonnengarten-berlin.de.vu>
13. Dr. Wolfgang SaBmanhausen: Waldorfpädagogik im Kindergarten. Herder Verlag / 2003. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.waldorfcom.ua>

Стаття надійшла до редакції 22.03.2011

УДК 378.02:[378.6]

Анатолій Кучер, аспірант ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті обґрунтовано критерії та рівні сформованості вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців економічного профілю агросфери.

Ключові слова: критерій, рівень, уміння, професійне спілкування.

Літ. 6.

Постановка проблеми. Розвиток аграрної освіти є важливою ланкою в системі інноваційного розвитку аграрного сектору економіки: “аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво”. Формування національної моделі конкурентоспроможної багаторівневої аграрної освіти, інтегрованої у світовий освітній простір, що задовольняє потреби суспільства та особистості гостро ставить питання вдосконалення підготовки висококваліфікованих кадрів. При цьому особливого значення набуває формування в студентів агроекономічного профілю вмінь професійного спілкування, які в поєднанні з професійними знаннями й уміннями сприяють конкурентоспроможності майбутнього фахівця. Водночас існує об’єктивна необхідність розробки педагогічної технології формування вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців-аграрників, що актуалізує дослідження критеріїв та рівнів сформованості вказаних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що психолого-педагогічна наука останнім часом приділяє дедалі більше уваги підготовці майбутніх фахівців-аграріїв до професійного спілкування (С.М. Амеліна, Л.В. Барановська, Г.Д. Берегова, В.А. Кручек, Ю.О. Ніколаєнко та ін. [1 – 6]). Дослідниками розроблено теоретико-методологічні засади підготовки аграріїв до професійного спілкування, обґрунтовано концептуальні основи формування

культури вказаного спілкування та комунікативних умінь. Проте подальшого дослідження потребує проблема вирізнення критеріїв та обґрунтування рівнів сформованості вмінь професійного спілкування студентів.

Мета статті полягає обґрунтуванні критеріїв і рівнів сформованості вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців агроекономічного профілю.

Виклад основного матеріалу. Під рівнем сформованості вмінь розуміємо якісну характеристику досить стійких властивостей або сукупність показників, що відображають ступінь прояву критеріїв. Ураховуючи розроблену нами систему вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців агроекономічного профілю [5] логічно буде виділити три критерії сформованості вказаних умінь: комунікативний – характеризує здатність студентів до обміну інформацією в професійному спілкуванні; перцептивний – віддзеркалює ступінь сприймання та розуміння партнерами по спілкуванню один одного; інтерактивний – відображає міру сформованості вмінь організувати й налагоджувати продуктивну взаємодію в спілкуванні. Наш підхід до характеристики професійно-комунікативної дії як індикатора сформованості вміння ґрунтується на використанні таких критеріїв: легкість, доцільність, швидкість, точність, безпомилковість, спрямованість, освоєність, адекватність,

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

своєчасність, правильність, оригінальність, творчість, упевненість виконання дій, а також вміння враховувати конкретні умови спілкування. Кожен із зазначених критеріїв має власні показники, що характеризують компоненти системи вмінь професійного спілкування та дають змогу визначити не тільки наявність або відсутність того чи іншого вміння, а й рівень його сформованості.

У результаті проведених досліджень ми дійшли висновку про необхідність визначити п'ять рівнів сформованості вмінь професійного спілкування студентів агроекономічного профілю: високий (творчий, креативний), достатній (творчо-репродуктивний), середній (задовільний, репродуктивно-творчий), низький (репродуктивний), дуже низький (вихідний, допрофесійний). Наша позиція щодо визначення рівнів сформованості вказаних вмінь, на відміну від існуючих, ґрунтується на засадах системного підходу, згідно з яким за основу характеристики рівнів взято елементно-компонентний склад розробленої нами системи вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців агроекономічного профілю. Охарактеризуємо кожний із визначених нами рівнів сформованості вмінь професійного спілкування студентів агроекономічного профілю.

Високий (творчий, креативний) рівень проявляється у максимальній сформованості всіх компонентів системи вмінь професійного спілкування та високому ступені розвиненості показників за кожним установленим критерієм. Для студентів, котрі досягають цього рівня, характерне милозвучне, стійке, легке звучання голосу, виразна та ясна дикція, діафрагмальне-реберний тип дихання, органічний темп і мелодика мовлення. Студенти швидко знаходять адекватні до задуму слова, безпомилково будують висловлювання відповідно до всіх норм мовлення та мови, моделюють адекватну до структури й змісту висловлювання інтонацію, упевнено говорять без опори на письмовий текст, вміють здійснювати емоційно-експресивний вплив на слухача. Вони вміють переконувати, спрямовувати співрозмовника до своєї точки зору, послідовно, обґрунтовано й переконливо викладають думки, яким притаманна чіткість і глибока аргументація, для студентів характерним є вияв елементів своєрідності стилю та творчого підходу. Студенти стабільно та яскраво демонструють володіння мімікою, жестами, правильною поставою, ходом, вміють підтримувати "контакт очей", мають належний зовнішній вигляд, адекватно включають у мову паузи, покашлювання та сміх. Майбутні фахівці

правильно пояснюють сутність термінологічного апарату агроекономічної науки, оскільки ґрунтовно володіють та вільно оперують широким арсеналом професійно-орієнтованих термінів відповідно до комунікативних намірів та ситуативних умов спілкування. Вони адекватно сприймають, правильно інтерпретують, усвідомлюють, аналізують, систематизують та передають фахову інформацію в процесі спілкування, в тому числі в системі "людина-комп'ютер-людина".

Представники цього рівня вміють не тільки чути й слухати, але й "бачити" жести та міміку співрозмовника, зміни інтонації його голосу, вловити психологічний підтекст того, про що йде мова, вміють "читати" невербальні рухи та вираз обличчя того, з ким говорять, правильно сприймають і розуміють особистість партнера зі спілкування за мовленнєвими реакціями, характером взаємодії з ним та за процесом і результатом його діяльності, вміють точно передбачати реакцію співбесідника на ті чи інші висловлювання. Вони швидко орієнтуються в особі співрозмовника, в просторових і часових умовах спілкування, в професійній термінології, створюють ситуацію спілкування з конкретними партнерами й легко входять у цю ситуацію та виходять з неї.

Майбутні менеджери-економісти вміють композиційно будувати й реалізовувати план професійного спілкування та прогнозувати його кінцеві результати, легко встановлюють і підтримують емоційний та пізнавальний контакт й управляють ним, володіють вміннями самопрезентації, володіють собою, захоплюються змістом економічної роботи, вміють організувати й оперативно використовувати "приспособлення" до партнерів зі спілкування, попереджати й розв'язувати конфлікти на основі наукового аналізу ситуації, відчувати, встановлювати й підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні. Майбутні фахівці, котрі мають високий рівень сформованості вмінь професійного спілкування, здатні спонтанно створювати комунікативні прийоми та виважено приймати рішення щодо безлічі конкретних ситуацій професійного спілкування. Вони завжди легко досягають цілей у професійному спілкуванні, задоволені цим спілкуванням унаслідок взаєморозуміння.

Достатній (творчо-репродуктивний) рівень передбачає наявність основних показників, які характеризують високий рівень володіння студентами системою вмінь професійного спілкування, проте застосування цих вмінь

КРИТЕРІЙ ТА РІВНІ СФОРМОВАНІСТІ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

характеризується стереотипністю, що дозволяє майбутнім фахівцям-аграріям комбінувати відомі прийоми спілкування, інколи має місце невідповідність комунікативної діяльності фахівця вимогам нової ситуації професійного спілкування та особливостям конкретного співрозмовника. Для студентів, які досягли цього рівня, характерне стійке, летуче звучання голосу, нормативна дикція, органічний темп мовлення. Вони знаходять адекватні до задуму слова, будують висловлювання відповідно до норм мовлення та мови, моделюють адекватну до структури й змісту висловлювання інтонацію, говорять без опори на письмовий текст, вміють переконувати, аргументовано відстоюють свою точку зору. Студенти володіють мімікою, жестами, правильною поставою, ходою, вміють підтримувати “контакт очей”, мають належний зовнішній вигляд, у разі потреби включають у мову паузи, покашлювання та сміх. Майбутні фахівці вміють пояснювати сутність професійної термінології, вільно оперують професійним словником, адекватно сприймають, правильно інтерпретують, усвідомлюють, аналізують, систематизують та передають фахову інформацію в процесі спілкування.

Студенти вміють активно рефлексивно й нерефлексивно слухати співрозмовника, розуміти його внутрішні переживання й мотиви, вміють інтерпретувати невербальні рухи та вираз обличчя співрозмовника, сприймають і розуміють особистість партнера зі спілкування за мовленнєвими реакціями, характером взаємодії з ним та за процесом і результатом його діяльності, як правило, можуть передбачати реакцію співбесідника на ті чи інші висловлювання. В основному вони орієнтуються в особі співрозмовника, в просторових і часових умовах спілкування, в професійній термінології, не завжди можуть створювати ситуацію спілкування з конкретними партнерами.

Майбутні фахівці вміють будувати й реалізовувати план професійного спілкування та прогнозувати його результати, встановлюють і підтримують емоційний та пізнавальний контакт, хоча відчувають труднощі в управлінні ним, володіють вміннями самопрезентації, володіють собою, задоволені змістом економічної роботи, але не захоплюються нею, вміють адаптуватися до партнерів зі спілкування, попереджати й розв'язувати конфлікти, встановлювати й підтримувати зворотний зв'язок у професійному спілкуванні.

Середній (задовільний, репродуктивно-творчий) рівень визначається нерівномірною сформованістю компонентів системи вмінь

професійного спілкування й переважною і водночас нерівномірною розвиненістю конкретних умінь. Для студентів цього рівня звучання голосу характеризується недостатнім обсягом тембрального й висотного діапазону та летючості, мають місце незначні порушення дикційної виразності під час грудного типу дихання, невпевнена артикуляційність, дещо уповільнений темп мовлення. Студенти знаходять адекватні до задуму слова, будують висловлювання при незначних порушеннях норм мовлення та мови, моделюють, як правило, адекватну до структури й змісту висловлювання інтонацію, говорять без опори на письмовий текст з певними труднощами, не вміють здійснювати емоційно-експресивний вплив на слухача. В студентів спостерігається недостатня ясність і чіткість та порушення послідовності у викладі своїх думок, а також їх неналежна переконливість й аргументованість, відсутня творчість. Студенти слабо володіють мімікою, жестами, правильною поставою, ходою, практично не вміють підтримувати “контакт очей”, мають належний зовнішній вигляд, неадекватно включають у мову паузи, покашлювання та сміх. При поясненні професійно-орієнтованих термінів допускаються помилки, не завжди їх вживають відповідно до ситуативних умов спілкування. Не завжди адекватно сприймають, з труднощами інтерпретують, усвідомлюють, аналізують та передають фахову інформацію в процесі спілкування.

Майбутні фахівці вміють слухати, але не завжди чують і “бачать” жести та міміку співрозмовника, зміни інтонації його голосу, як правило, вміють “читати” невербальні рухи та вираз обличчя співрозмовника, але не правильно сприймають і не розуміють партнера зі спілкування за мовленнєвими реакціями, характером взаємодії з ним та за процесом і результатом його діяльності, не вміють вчасно передбачати реакцію співбесідника на ті чи інші висловлювання. Вони досить слабо орієнтуються в особі співрозмовника, в просторових і часових умовах спілкування, в професійній термінології, не вміють створювати ситуацію спілкування з конкретними партнерами.

У студентів цього рівня спостерігається певна обмеженість в уміннях композиційно будувати й реалізовувати план професійного спілкування та прогнозувати його результати, встановлювати й підтримувати емоційний та пізнавальний контакт, володіють вміннями самопрезентації, володіють собою, часто незадоволені економічною роботою, не завжди можуть організувати й використовувати “пристосування” до партнерів зі

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

спілкування, попереджати й розв'язувати конфлікти, можуть встановлювати, проте не завжди вміють підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні. Утім, вказані порушення не є системними, а здобутого досвіду зазвичай достатньо для того, щоб переносити засвоєні вирішення та прийоми спілкування в нові комунікативні ситуації.

Низький (репродуктивний) рівень вказує на недостатню сформованість компонентів системи вмінь професійного спілкування. Студентам цього рівня притаманний низький рівень володіння технікою мовлення, зокрема, для голосу характерне нестійке звучання, монотонний тембральний та висотний діапазони, значні порушення дикційної виразності та деякі порушення чіткості під час ключичного типу дихання, неорганічний темп мовлення. Майбутні фахівці часто не знаходять адекватні до задуму слова, будують висловлювання при значних порушеннях норм мовлення та мови, моделюють неадекватну до структури й змісту висловлювання інтонацію, практично не можуть говорити без опори на письмовий текст. В мовленні студентів є помилки, звуки та слова-паразити, інколи багатослів'я, монотонність, бракує ясності, чіткості й виразності та переконливості й аргументованості при викладі своїх думок. Студенти дуже слабо володіють мімікою, жестами, правильною поставою, ходом, не вміють підтримувати "контакт очей", мають належний зовнішній вигляд, неадекватно включають у мову паузи, покашливання та сміх. При поясненні професійно-орієнтованих термінів допускаються грубих помилок, їх вживання часто не відповідає комунікативним намірам та ситуативним умовам спілкування. Часто неадекватно сприймають, з труднощами інтерпретують, слабо усвідомлюють та рідко передають фахову інформацію.

Представники цього рівня вміють лише нерефлексивно слухати, майже не вміють "бачити" жести й міміку співрозмовника, зміни інтонації його голосу, частково вміють "читати" невербальні рухи та вираз обличчя співрозмовника, але не правильно сприймають і не розуміють партнера за мовленнєвими реакціями, характером взаємодії з ним, не вміють передбачати реакцію співбесідника на ті чи інші висловлювання. Вони не орієнтуються в особі співрозмовника, в просторових і часових умовах спілкування, в професійній термінології, не вміють створювати ситуацію спілкування з партнерами.

У студентів даного рівня наявний недостатній рівень володіння вмінням композиційно будувати

й реалізовувати план професійного спілкування, вони не вміють прогнозувати його результати, встановлювати й підтримувати емоційний та пізнавальний контакт, на низькому рівні володіють вміннями самопрезентації. Студенти погано володіють саморегуляцією, емоційно-експресивна поведінка часто не відповідає ситуації професійного спілкування, вони не вміють організувати "притосування" до партнерів зі спілкування, для них характерне в спілкуванні переважання підлеглості та уникаючого й притосувального типів реагування на конфліктні ситуації, бракує вмінь встановлювати й підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні. Через недостатній рівень сформованості вмінь професійного спілкування майбутні фахівці запозичують із досвіду колег готові шаблонні зразки цього спілкування й використовують їх без внесення змін та доповнень для розв'язання конкретних професійно-комунікативних ситуацій.

Дуже низький (вихідний, допрофесійний) полягає в тому, що, студент слабо або ж зовсім не володіє вміннями професійного спілкування. У студентів цього рівня для голосу притаманна переривчастість, тремтіння, значні порушення чіткості, хибна дикція, ключичний тип дихання, дуже повільний або занадто швидкий темп мовлення, деякі звуки можуть не вимовлятися або вимовляються з дефектами, неправильність наголосів, часте мовчання та вживання звуків і слів-паразитів. Майбутні фахівці часто не знаходять адекватні до задуму слова, будують висловлювання при грубих порушеннях норм мовлення та мови, використовують неадекватну до структури й змісту висловлювання інтонацію, не можуть говорити без опори на письмовий текст. Мовлення студентів характеризується порушенням послідовності й логічності викладу своїх думок, наявністю суперечливих суджень, слабкою аргументацією й непереконливістю міркувань, уживанням простих фраз і речень, мовлення монотонне, нечітке та неясне, засоби інтонаційної виразності майже не використовуються. Для студентів характерна інтенсивна жестикуляція або ж невміння використовувати міміку, жести, можливі порушення постави, ходи, а інколи й неналежний зовнішній вигляд, вони не вміють підтримувати "контакт очей", неадекватно включають у мову паузи. Їх спілкування визначається бідністю та некомпетентним використанням професійної термінології, пояснити терміни можуть лише послуговуючись довідковою літературою. Вони, як правило, неадекватно сприймають, з труднощами

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ВМІНЬ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

інтерпретують, не усвідомлюють та дуже рідко передають фахову інформацію.

Студенти цього рівня вміють лише неререфлексивно слухати, не вміють інтерпретувати жести й міміку співрозмовника, зміни інтонації його голосу, не вміють “читати” невербальні рухи та вираз обличчя співрозмовника, не правильно сприймають і не розуміють партнера за мовленнєвими реакціями, характером взаємодії з ним, не вміють передбачати реакцію співбесідника на ті чи інші висловлювання. Вони, як правило, не орієнтуються в ситуаціях професійного спілкування, не вміють їх створювати. Майбутні фахівці не вміють композиційно будувати й реалізовувати план професійного спілкування, та прогнозувати його результати, встановити емоційний та пізнавальний контакт їм майже ніколи не вдається, практично не володіють вміннями самопрезентації, вирізняються пасивністю, замкненістю, небажанням виступати перед аудиторією. Студенти не вміють створювати творче робоче самопочуття, не можуть організувати “приспосовування” до партнерів зі спілкування, не вміють попереджати та розв’язувати конфліктні ситуації, їм не вдається встановлювати й підтримувати зворотний зв’язок у спілкуванні.

Студенти, які мають цей рівень сформованості вмінь професійного спілкування, стихійно переносять із життя готові шаблонні зразки в умови конкретних професійно-комунікативних ситуацій. Для них характерне розв’язання мінімальної кількості комунікативних завдань у стандартних ситуаціях професійного спілкування, причому, пошук шляхів розв’язання тієї чи іншої ситуації здебільшого здійснюють, базуючись на життєвому досвіді, часто інтуїтивно, імпульсивно, методом випробувань і помилок. Це призводить до серйозних порушень та невідповідності комунікативної поведінки конкретним ситуаціям, тому засвоєного досвіду абсолютно недостатньо для успішного досягнення цілей професійного спілкування.

Висновки. Розроблені критерії, показники та рівні сформованості вмінь професійного спілкування майбутніх фахівців агроекономічного профілю виступають підґрунтям для дослідження

сучасного стану сформованості цих умінь у студентів. У цьому зв’язку особливо важливого значення набуває обґрунтування методичних підходів до вимірювання досліджуваних умінь, що стане перспективою подальших розвідок у даному напрямі.

1. Амеліна С.М. *Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”* / С.М. Амеліна. – Харків, 2008. – 40 с.

2. Барановська Л.В. *Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”* /Л.В. Барановська. – К., 2005. – 43 с.

3. Берегова Г.Д. *Формування культури мовлення студентів-аграрників в умовах нижньонаддніпрянських говірок: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (української мови)”* /Г.Д. Берегова. – Херсон, 2003. – 18 с.

4. Кручек В.А. *Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”* /В.А. Кручек. – К., 2004. – 16 с.

5. Кучер А.В. *Система комунікативних умінь фахівця агроекономічного профілю* / А.В. Кучер // *Зб. наук. праць Бердянського держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки)*. – Бердянськ, 2011. – № 1. – С. 181 – 185.

6. Ніколаєнко Ю.О. *Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”* /Ю.О. Ніколаєнко. – К., 2009. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2011

